

Danuta Kępa-Figura

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID 0000-0001-8753-6980

Multimodalność mediów (społecznościowych). Perspektywa mediolingwistyczna

Multimodality of (social) media: a mediolinguistic perspective

Abstract

The article examines the multimodality of media. Its aim is to draw attention to multimodality as a key parameter of genrestructured media texts and the media discourse of which such texts are excerpts. This aim is achieved by referring to the multimodal structure of the meme as a prototypical genre of social media and by identifying the technological mode/technological modes as integral components of the text. Incorporating the assumptions of Danuta KępaFigura's concept of open media linguistics leads to recognizing multimodality as a parameter relevant to all four dimensions of social media functioning: structural, stylistic, semantic, and pragmatic. Consequently, the article argues for the inclusion of multimodality within all branches of media linguistics: media syntax, media stylistics, media epistemology, and media pragmatics.

Keywords

open media linguistics, multimodality, media text, media genre, media discourse, technological mode, Internet meme, branches of media linguistics, media syntax, media stylistics, media epistemology, media pragmatics

Abstrakt

Artykuł podejmuje temat multimodalności mediów. Jego celem jest zwrócenie uwagi na multimodalność jako na parametr uogólnionego tekstu medialnego i dyskursu medialnego, którego wyimkiem jest ten tekst. Realizacja tego celu opiera się na odniesieniu do multimodalności memu jako prototypowego gatunku mediów społecznościowych i wyróżnieniu modusu technologicznego/modusów technologicznych jako składnika tekstu. Uwzględnienie założeń koncepcji mediolingwistyki otwartej Danuty Kępy-Figury prowadzi do uznania multimodalności za parametr każdej z czterech płaszczyzn funkcjonowania mediów społecznościowych – strukturalnej, stylistycznej, semantycznej i pragmatycznej. W rezultacie – do postulatu włączenia problemu multimodalności w zakres wszystkich działań mediolingwistyki: syntaktyki mediów, stylistyki mediów, epistemologii mediów i pragmatyki mediów.

Słowa kluczowe

Mediolingwistyka otwarta, multimodalność, tekst medialny, gatunek medialny, dyskurs medialny, modus technologiczny, mem internetowy, działy mediolingwistyki, syntaktyka mediów, stylistyka mediów, epistemologia mediów, pragmatyka mediów

1. Cel opracowania i dobór materiału egzemplifikacyjnego

Tytułem *Multimodalność mediów (społecznościowych)* nie zapowiadam potrzeby przypomnienia, że teksty publikowane w mediach, także teksty publikowane w mediach społecznościowych (dalej też: MS – D.K.-F.) mają charakter multimodalny. Moim celem jest zwrócenie uwagi na multimodalność jako na parametr ugotunkowanego tekstu medialnego i dyskursu medialnego, którego wyimkiem jest ten tekst. Tym samym jedno z podstawowych wyzwań badań przekazów medialnych – uwzględnienie ich znakowej heterogeniczności – podejmuję w duchu mediolingwistyki otwartej (por. Kępa-Figura, 2023) jako koncepcji sformułowanej w dyskusji z koncepcją mediolingwistyki Bogusława Skowronka (Skowronek, 2013) i koncepcją gatunku Marii Wojtak (Wojtak, 2004a; Wojtak, 2004b; Wojtak, 2004-2005; Wojtak, 2019a, Wojtak, 2019b). Teksty publikowane w mediach społecznościowych są dla realizacji tego celu wyrazistą egzemplifikacją ze względu na zróżnicowanie i tempo przeobrażeń semiotycznego ukształtowania MS. Kodowanie sensów w MS (tak jak we współczesnych mediach w ogóle) jest konsekwencją biologicznego, kulturowego/społecznego i technologicznego wyposażenia człowieka jako podmiotu poznającego. W procesie tym biorą udział zasoby werbalne, pozawerbalne zasoby wizualne, pozawerbalne zasoby dźwiękowe i uzależnione od rozwoju technologii komunikacyjnych – zasoby technologiczne. Za terminologicznie uzasadnione można uznać stwierdzenie, że w mediach społecznościowych wykorzystywane są słowo, obraz i dźwięk na prawach nieustannie zmieniających się reguł technologii internetowych¹.

Co ważne, sposób rozumienia wyrażenia *media społecznościowe* zależy od przyjętej perspektywy: profesjonalnej lub potocznej. Profesjonalne rozumienie *mediów społecznościowych* uaktywnia dwie ścieżki kategoryzacyjne: ‘specyficzne technologie internetowe’, ‘specyficzna aktywność (czynności wykonywane przez) użytkowników internetu’ (w tym zawężenie do ‘wybrane formy specyficznych aktywności użytkowników internetu’). W perspektywie potocznej *media społecznościowe* to ‘serwisy społecznościowe, komunikatory, portale społecznościowe’. Takie rozumienie przywołuje zrozumiałe dla użytkowników języka polskiego pytanie *Czy jesteś w mediach społecznościowych?* Kwestia multimodalności jest istotna dla wszystkich tych sposobów rozumienia, jednak dokonując wyboru materiału egzemplifikacyjnego, przyjmę perspektywę potoczną. Kategoryzacja na niej fundowana oddaje bowiem przekonanie użytkowników języka o prototypowości obiektów, do których

¹ Propozycję myślenia o technologicznym uwarunkowaniu komunikacji medialnej jako o jednym z modusów zawarłam w artykule *Multimodality of Internet-mediated communication behaviour* (Kępa-Figura, 2021). Wydaje się, że propozycja ta koresponduje ze sposobem widzenia relacji między technologiami a społecznościami przyjmowanym w ramach różnych ujęć determinizmu technologicznego, w tym propozycji Marshalla McLuhana (por. McLuhan, 2002).

odsyła wyrażenie *media społecznościowe*. Idąc tym tropem, przykładami formułowanych tez uczynię teksty będące reprezentacjami memu. Z dwóch powodów. Po pierwsze, jest to gatunek prymarnie internetowy, którego naturalnym kontekstem życiowym² są YouTube, Facebook, Instagram, X, TikTok. Po drugie, gatunek ten był już obiektem analizy genologicznej. Zajmując się problemem multimodalności mediów społecznościowych, mogę wyniki tych analiz wykorzystać.

Wyprzedzając prezentację założeń mediolingwistyki otwartej jako przyjętej przeze mnie perspektywy badawczej, muszę zaznaczyć, że dookreślając gatunkowe uposażenie obiektu analizy, nie deklaruję, że moim celem jest rozwiązywanie problemów genologicznych. Genologia jest dla mnie – o czym dalej – źródłem inspiracji, bazą przyjętych rozwiązań metodologicznych.

2. Założenia badań nad multimodalnością komunikacji medialnej³

Terminologiczne wykorzystanie kategorii *multimodalności* ma już długą tradycję, a w badaniach nad komunikacją sięga lat 90. XX wieku. Według Michaela Klemma i Hartmuta Stöckla (2015, s. 47-48), hasło *multimodalność* „pojawiło się najpóźniej w książce *Bilderlessen* Gunthera Kressa i Theo van Leeuwena”. Autorzy manifestu „All texts are multimodal” zauważyli, że komunikacja zawsze jest „połączeniem wielu kodów i modalności: pismo jest zależne od typografii, język mówiony od prozodii lub też gestów i mimiki” (za: Klemm & Stöckl, 2015, s. 48). Jednak, choć multimodalność jest wymiarem nie tylko przekazów medialnych, lecz wszystkich tekstów, to właśnie wzrost znaczenia tego wymiaru dla komunikacji medialnej doprowadził do rozwoju nowych tekstologicznych paradygmatów badawczych.

Rezygnując z referowania pełnego stanu badań, chciałabym zwrócić uwagę na wkład w rozwój badań nad multimodalnością (głównie w odniesieniu do multimodalności komunikacji medialnej) prac pierwotnie publikowanych w języku angielskim i niemieckim (por. m.in. Stöckl, 2015, s. 38; Jewitt, 2017), a także odnotować wykorzystanie kategorii *multimodalność* w polskiej i rosyjskiej refleksji mediolingwistycznej poświęconej heterogeniczności znakowej komunikacji medialnej (m.in. Duskaeva, 2020; Dunin-Dudkowska, Grochala & Szkudlarek-Śmiechowicz, 2023; Hofman & Kępa-Figura, 2018; Kawka, 2016; Kępa-Figura, 2021, 2022a; Kiklewicz, 2023; Loewe, 2018, 2023; Mac, 2017, 2018; Maćkiewicz, 2017; Skowronek, 2018, 2020, m.in. s. 89, 2024, s. 70 i 111-112; Steciąg, 2018; Ślawska, 2018, 2020; Trysińska, 2018; Vasilieva, 2018; Warchala, 2020).

² Terminu *kontekst życiowy gatunku* używam w znaczeniu przyjętym przez Marię Wojtak, tj. jako określenie prymarnego komunikacyjnego zastosowania gatunku, jeden ze składników pragmatycznego uposażenia wzorca gatunkowego (por. Wojtak, 2004a, s. 16).

³ W niniejszym paragrafie wykorzystałam ustalenia opublikowane w artykule *Multimodality of Internet-mediated communication behaviour* (Kępa-Figura, 2021).

Wykorzystanie przeze mnie terminu *multimodalność*, zamiast bliskoznacznych (ale nietożsamyh znaczeniowo) *polisemiotyczność* czy *polikodowość*, nie jest przypadkowe ani też nie jest wyrazem mody na termin.

Moim zdaniem, nie tylko pozwala na znalezienie wspólnego mianownika terminologicznego rodzimego dyskursu mediolingwistycznego oraz dyskursów mediolingwistycznych, których językami publikacji są języki angielski, niemiecki i rosyjski, lecz – co ważniejsze – jest uzasadnione poznawczo. Wyrasta ze spostrzeżenia, że całości komunikacyjne powstają na bazie znaków mających różnorodny status (sygnałów i symptomów), z których niektóre nie współtworzą spójnych, uporządkowanych systemów znakowych (por. np. znakowość układu graficznego czy typografii). Multimodalność jest zatem właściwością komunikacji polegającą na heterogeniczności znakowej, niezależnie od tego, czy znaki będące bazą przekazu współtworzą systemy czy ich nie współtworzą.

Podstawową kategorią *multimodalności* jest *modus*, a podstawą praktyki wyróżniania poszczególnych modusów komunikacji medialnej jest nie tylko konstatacja wykorzystywania różnych zmysłów do kodowania i odkodowywania znaczeń (por. np. Stöckl, 2016, s. 9), lecz także potrzeba wyróżnienia analitycznie przydatnej kategorii, oddającej rzeczywisty sposób heterogenicznego kodowania sensów. Z tego powodu traktuję *modus* jako jednostkę multimodalności, która nie tylko jest wykorzystywana w analizach przekazu multimodalnego, ale rzeczywiście oddaje sposób operowania zasobami znakowymi przez współtworzących tekst nadawcę i odbiorcę.

Choć słowo *modus* jest powszechnie wykorzystywane w badaniach przekazów multimodalnych, trudno o znalezienie jego zadowalającej, syntetycznej definicji. Nie ma też zgody co do tego, na jakim poziomie szczegółowości modusy, nazywane niekiedy *semiotic resources* (Kress, van Leeuwen, 2001, s. 22), powinny być wyróżniane (Stöckl, 2016, s. 9). Czy pozostając na najwyższym poziomie ogólności (i przyjmując, że zmysłami najczęściej wykorzystywanymi w komunikacji międzyludzkiej – w tym komunikacji medialnej – jest wzrok i słuch), należy mówić o dwóch modusach – obrazie i dźwięku lub (uwzględniając dodatkowo szczególny status języka) wyróżnić trzy modusy – słowo, obraz i dźwięk? A może należy przyjąć, że „jednostkami multimodalności” są wszystkie znakowe wymiary tekstu (medialnego), wyróżnione na różnych poziomach szczegółowości, a nawet z uwzględnieniem różnych wymiarów komunikacji? Wszystkie te rozwiązania, w tym rozwiązanie pośrednie, polegające na strukturyzowaniu *semiotic resources* (por. np. Stöckl & Hartmut, 2016, 9), mają zwolenników i przeciwników. Przyznając się do braku konsekwencji w sposobie identyfikacji modusów (por. np. Kępa-Figura, 2022a, 2022b), konstatuje konieczność rozwinięcia refleksji dotyczącej modusu jako jednostki multimodalności.

Traktując *modus* jako jednostkę wykorzystywaną w analizach komunikacji, która oddaje sposób operowania zasobami znakowymi przez współtworzących tekst nadawcę i odbiorcę, można wstępnie przyjąć, że *modus* uczestniczy w kategoryzacji

rzeczywistości tekstowej w dwojaki sposób. Pierwszy z tych sposobów widzę w sytuacji, gdy nadawcze, odbiorcze, ale i badawcze trudności powiązania poszczególnych właściwości form znakowych z określoną wartością znakową, prowadzą do wyróżnienia modusów werbalnego, wizualnego i audialnego. W takim przypadku parametry motywowanych zmysłami form znakowych (formę słowa mówionego [barwę głosu, intonację...], odgłosy inne niż słowo mówione, głośność dźwięków etc., formę słowa pisanego lub drukowanego, obrazy inne niż słowo pisane, gesty, kompozycję, kolor, wielkość, ruch lub jego brak etc.) traktowane są jako parametry modusów werbalnego, wizualnego lub audialnego, a nie odrębne modusy. Drugi sposób uczestniczenia modusu w kategoryzacji rzeczywistości tekstowej wiąże się z sytuacją, gdy nadawca i odbiorca (przynajmniej intuicyjnie) rozpoznają znakową wartość poszczególnych atrybutów formy tekstu, dostrzegają zachodzące między nimi związki. W takim przypadku związki te powinny się poddawać badawczej praktyce analitycznej, a atrybutom modusów nadrzędnych należałoby przyznać status odrębnych modusów i mówić o różnego rodzaju modusach werbalnych, modusach wizualnych i modusach audialnych.

Moja propozycja nie rozwiewa wielu wątpliwości dotyczących modusu i multimodalności, a nawet wprowadza wątpliwości dodatkowe, jest jednak spójna z myśleniem o modusie jako kategorii uwzględniającej dwoistość znakowości będącej całością formalno-treściową.

Z akceptacją względności kategoryzacji multimodalności tekstu za pomocą kategorii *modus* wiąże się wątpliwość co do ontologicznego statusu komunikacji międzyludzkiej. Niewątpliwie komunikacja międzyludzka (w tym jej multimodalność) jest uwarunkowana biologicznie i społecznie/kulturowo. Być może jednak nie tylko społecznie i biologicznie, ale także technologicznie, a technologia staje się przedłużeniem biologii jako wyposażenia człowieka w narzędzia pozwalające na tworzenie kultury. Zgodnie z takim myśleniem powinniśmy wziąć pod uwagę semiotyczny potencjał zasobów technologicznych i wyróżnić modus technologiczny/ modusy technologiczne⁴.

Rozpoznając kwestię multimodalności jako parametru ugotunkowanego tekstu medialnego i dyskursu medialnego, którego wyimkiem jest ten tekst, przyjmuję zatem pięć założeń. Po pierwsze, znaki werbalne (mowa i pismo) nie są jedynymi narzędziami komunikacji (por. np. Kress, 2011, s. 36), a słowo mówione i słowo pisane nie muszą być głównymi modusami w danej realizacji tekstowej. Po drugie, różnego rodzaju znaki współtworzą całości komunikacyjne, które mogą być nazywane tekstami (Bucher, 2011). Po trzecie, sens każdego tekstu powstaje jako wynik integracji

⁴ Taki sposób myślenia zaproponowałam w *Multimodality of Internet-mediated communication behaviour* (2022).

aktywowanych modusów. Ma charakter „semantic multiplication” – zwielokrotnienia semantycznego (por. „SoI topologically reflects the semantic multiplication brought about by the interaction and integration in intersemiosis between the two semiotic resources” – Fei, 2004, 239), to znaczy powstaje w sposób multiplikatywny, a nie sumaryczny, jest wynikiem integracji różnego rodzaju zasobów znakowych (por. model multimodalności Anthony’ego Baldry’ego i Paula Thibault w opracowaniu Buchera [2011, s. 124]). Po czwarte, tak rozumiane teksty są nośnikami dyskursów (multimodalnych). I ostatnie – multimodalność ściśle wiąże się z nielinearnością i hipermodalnością, a także interakcyjnością komunikacji (por. Bucher, 2011, m.in. s. 125).

3. Multimodalność... w duchu mediolingwistyki otwartej

Jak zaznaczyłam w pierwszym paragrafie artykułu, chcąc zwrócić uwagę na multimodalność jako na parametr ugatunkowionego tekstu medialnego i dyskursu medialnego, którego wyimkiem jest ten tekst, mieszczę się w ramach wyznaczonych założeniami koncepcji mediolingwistyki otwartej (por. Kępa-Figura, 2023, 2024, w opracowaniu).

Są to założenia dotyczące przedmiotu zainteresowania mediolingwistyki, czyli obiektu i celu badań, oraz metod badań dostosowanych do specyfiki tego przedmiotu. Najważniejsze z tych założeń – nie tylko dla niniejszego artykułu, ale w ogóle dla badań mediolingwistycznych – dotyczy obiektu badań. Ma nim być tekst medialny, którego immanentną właściwością jest multimodalność. Zgodnie ze spostrzeżeniem przez niemieckich multimodalistów znakowej niejednorodności komunikacji – obiektem badań mediolingwistycznych nie może być monomodalna, wyłącznie werbalna całość komunikacyjna, bo takich całości komunikacyjnych nie ma. Nie może być tekst medialny wyłącznie werbalny, bo takich tekstów nie ma. Nie tylko dlatego, że słowo, przyjmując postać pisaną lub mówioną, obrasta we właściwości związane ze sposobami jego utrwalenia – audialnego lub wizualnego (potencjalnie także sposobami bazującymi na innych zmysłach niż wzrok lub słuch, np. na zmyśle dotyku) oraz technologicznego. I nie tylko dlatego, że audialne parametry mówienia i wizualne parametry pisanie uczestniczą w tworzeniu całości komunikacyjnych. Także dlatego, że całości komunikacyjne współtworzone są przez elementy znakowo odmienne od znaku językowego. Więcej, w przypadku niektórych całości komunikacyjnych komponent werbalny pojawia się dopiero w szerszym kontekście dyskursywnym (por. Kępa-Figura 2021).

Drugie założenie – konieczności funkcjonowania tekstu w ramach jakiegoś gatunku – dotyczy obiektu badań, ale konsekwencje tego założenia odnoszą się zarówno do obiektu badań, jak i ich celów oraz metod, które służą realizacji tych celów. Jest to przede wszystkim przekonanie o zasadności spojrzenia na złożone całości komunikacyjne (złożone ze współtworzących je tekstów) z wykorzystaniem

koncepcji odnoszących się do istoty wzorców decydujących o kształcie składowych tych całości (tekstów). W tym przypadku z wykorzystaniem koncepcji parametryzacji wzorców gatunkowych. Skoro bowiem gatunek jest koniecznym parametrem tekstu, to sposób parametryzowania gatunku może zostać wykorzystany w parametryzacji przestrzeni komunikacyjnych, których składnikami są ugatunkowane teksty. Bazą tego założenia są genologiczne koncepcje Marii Wojtak – zarówno zaproponowany przez nią ogólny sposób myślenia o gatunku, jak i składające się nań szczegółowe rozwiązania koncepcyjne. Uznając metodologię Wojtak za genologiczną koncepcję komunikacji, mieszczącą się w niej czteroaspektową koncepcję wzorca gatunkowego, w której cztery perspektywy oglądu gatunku (strukturalna, pragmatyczna, stylistyczna i poznawcza) prowadzą do odkrywania gatunkowo uwarunkowanych procesów tekstotwórczych, przenosząc na poziom oglądu właściwości przestrzeni komunikacyjnych (wypełnionych ugatunkowanymi tekstami), oglądu powiązań porządkujących poszczególne przestrzenie komunikacyjne, a także powiązań określających relacje między różnymi przestrzeniami komunikacji.

Trzecie założenie dotyczy celów mediolingwistyki. Identyfikuję je jako wyłonienie właściwości tekstów medialnych jako przedstawicieli danego gatunku i jako wyimków ontologicznie zróżnicowanych zapośredniczonych przez media dyskursów, czyli zrozumienie istoty komunikacji medialnej.

Założenia te prowadzą do kolejnego – przekonania o konieczności zastosowania metod badawczych dostosowanych do właściwości wstępnie określonego obiektu badań i do zamierzeń badawczych. W duchu interdyscyplinarności lub transdyscyplinarności. Badania tekstów medialnych prowadzące do zrozumienia mediów uwzględniać muszą specyfikę obiektu analizy – jego multimodalność, ugatunkowanie i wewnętrzne ustrukturyzowanie. Stąd zasadność wykorzystywania metod analizy multimodalności przekazu, metod analizy genologicznej i metod analizy wykorzystywanych w oglądzie różnego rodzaju właściwości – strukturalnych, pragmatycznych, stylistycznych, epistemologicznych – gatunku jako parametru tekstu, ugatunkowanego tekstu, utekstowionego dyskursu (przestrzeni komunikacyjnej). Metody te pozwalają na wyłonienie nie tylko właściwości tekstów medialnych, ale po prostu na zrozumienie mediów, których emanacją są te teksty. Myśl ta jest zbieżna z perspektywą badawczą zarysowaną przez Marię Wojtak:

badania gatunków medialnych mogą być traktowane jako poznawczy węzeł dla różnych typów ujęć komunikacji medialnej: stylistycznych, pragmatycznych, kognitywnych, kulturowych (Wojtak, 2019b, s. 51)⁵.

⁵ Myśl tę wyraziście zarysowała Wojtak we wcześniejszym syntetycznym opracowaniu specyfiki dyskursu prasowego (Wojtak, 2004a).

Sformułowane założenia prowadzą do wyróżnienia czterech działów mediolingwistyki „obsługujących” różne aspekty funkcjonowania mediów: syntaktykę mediów, pragmatykę mediów, stylistykę mediów i epistemologię mediów (por. Kępa-Figura, 2023, 2024, w opracowaniu).

Podając się w niniejszym tekście zwrócenia uwagi na multimodalność jako na parametr ugotunkowanego tekstu medialnego, a więc i gatunku jako parametru tekstu i utekstowanego dyskursu (medialnego), którego wyimkiem jest ten tekst, muszę się zastanowić nad tym, jakiego typu właściwości tych bytów oraz skorelowanych z nimi perspektyw oglądu – strukturalnej, pragmatycznej, stylistycznej, epistemologicznej – dotyczy kwestia multimodalności. Zaznaczyć muszę przy tym, że niniejszy artykuł ma charakter przede wszystkim koncepcyjny, nie analityczny. Moim celem jest wykazanie, że multimodalność musi być brana pod uwagę w oglądzie tekstu medialnego (mediów społecznościowych/ mediów) przeprowadzanym z każdej wyróżnionych perspektyw. Przykłady tekstowe traktuję jako egzemplifikacje wybranych zagadnień mieszczących się w szerzej określonej problematyce. Całościowe opracowanie problemu multimodalności mediów wymaga odrębnego, analitycznego opracowania.

4. Multimodalne uwarunkowania syntaktyki mediów (społecznościowych)

Syntaktyka mediów wyróżniana została jako dział mediolingwistyki zajmujący się rozpoznawaniem formalnego kształtu tekstu, a także rozpoznawaniem technologicznych i semiotycznych właściwości komunikacji medialnej (m.in. specyfiki medium, multimodalnością komunikacji, tekstowością komunikacji medialnej, jej paratekstowością i hipertekstowością). Propozycja ta powstała na bazie zaproponowanego przez Wojtak myślenia o gatunku jako o zbiorze konwencji formalno-strukturalnych⁶ (m.in. Wojtak, 2019a, s. 273). Biorąc pod uwagę sposób rozumienia przez lubelską badaczkę strukturalnego aspektu wzorca gatunkowego oraz naturę multimodalności, refleksję dotyczącą multimodalności jako parametru ugotunkowanego tekstu medialnego i dyskursu medialnego rozpocząć należy od konstatacji konieczności włączenia badań nad multimodalnością w zakres syntaktyki mediów. Zgodnie z przyjętym przeze mnie założeniem dotyczącym multimodalności, podstawą wyróżnienia modusów jest bowiem identyfikacja form znakowych będących konsekwencją możliwości opanowywania świata przez człowieka – motywowanych biologicznie (zmysłami), społecznie (umową społeczną) i technologicznie

⁶ Lubelska badaczka, objaśniając strukturalny aspekt funkcjonowania wzorca gatunkowego, za jego przejawy uznaje m.in. „ram[ę] tekstow[ą], segmentacj[ę], relacj[ę] między segmentami, układy poziome i architektonik[ę] tekstu” (Wojtak 2019a: 273).

(możliwościami technologicznymi). Kwestia multimodalności mediów (społecznościowych) sprowadza się w tym przypadku do oglądu tekstu i przestrzeni komunikacyjnej, której jest on wyimkiem, pod kątem ich formalnej architektoniki, a dokładnie architektoniki współtworzących je form znakowych⁷.

Nie mając aspiracji całościowego opracowania problemu multimodalnych uwarunkowań syntaktyki mediów, skupię się na najbardziej wyrazistym jej przejawie – katalogu modusów uczestniczących w tworzeniu formy mediów społecznościowych. Mem jest tu egzemplifikacją niezwykle wyrazistą, ponieważ – jak pokazały analizy (Kępa-Figura, 2022b) – kierunek przemian tego gatunku wyznaczają modyfikacje tworzywa jego poszczególnych reprezentacji. W artykule *Aspekt strukturalny memu (internetowego) jako przejaw modyfikacji gatunku. Wybrane zagadnienia* (Kępa-Figura, 2022b) przedstawione zostały perypetie przemian formalnego ukształtowania memu, motywowanych biologicznie i kulturowo (od statycznych memów werbalno-wizualnych, których architektonika w jakimś stopniu realizuje wyobrażenie o prototypowej reprezentacji gatunku [por. ryc. 1., 2., 3.], przez memy werbalne [pasty] i statyczne memy wizualne bez komponentu werbalnego [por. ryc. 4.], po ruchome memy wizualne i wizualno-audialne, a także tego typu memy ruchome, w których użytkowany jest modus werbalny/ są modusy werbalne [por. ryc. 5., 6., 7., 8.]) oraz dowodzenie multimodalnej natury memów pozornie monomodalnych. Ustalenia te należy uzupełnić o spostrzeżenie zasadności wyróżnienia modusu technologicznego (modusów technologicznych). W przypadku memu najbardziej oczywistą właściwością modusu technologicznego jest praktyka montażu. Jego strukturalne, a także stylistyczne, poznawcze i pragmatyczne konsekwencje nie są wyłącznie konsekwencją wizualności, audialności czy werbalności poddawanych montażowi form. Montaż, rozumiany jako możliwość tworzenia hybrydowych form wizualnych, audialnych bądź werbalnych, już sam w sobie jest parametrem struktury memu (jako tekstu i jako wzorca gatunkowego, którego ten tekst jest reprezentacją) i przestrzeni komunikacyjnej, której ten mem jest składnikiem. Jest też parametrem modyfikacji stylistycznych, poznawczych i pragmatycznych właściwości tekstu, gatunku i dyskursu. O kształcie tekstu medialnego oraz komunikacji medialnej decyduje montaż wykorzystujący możliwości programów do edycji grafiki, dźwięku lub wideo, w tym być może także sztuczna inteligencja. Przykładami mogą tu być memy zaprezentowane na rycinach 4., 6., 7. i 8.

⁷ Piszac o architektonice form znakowych, nie tylko idę tropem wyznaczonym przez Wojtak, ale także adaptuję wykorzystywany przez nią termin *architektoniki tekstu* (Wojtak, 2019a, s. 273). Sam termin *architektonika* doceniony został przez badaczy z kręgu Stanisława Gajdy. Sam Gajda przez *architektonikę tekstu* rozumie "strukturę fizyczną tekstu" powiązaną ze strukturą tematyczną (Gajda, 2004, s. 90).

Ryc. 1. Mem Karol Nawrocki – ksiądz Robak czy Jacek Soplica

Źródło: Grupa publiczna na Facebooku „MEMY ANTY PIS I ANTY KLER –JEDZIEMY PO NICH RÓWNO” <https://www.facebook.com/share/p/17e9nra6Vz/?mibextid=wwXlfr> [dostęp 20.08.2025].

Ryc. 2. Mem Dzik czy żubr

Źródło: Strona na Facebooku „Siła Charakteru” <https://www.facebook.com/100066953393417/posts/1051672123741224/?mibextid=wwXlfr&rdid=q5aoviCZV7vvE-jad> [dostęp 20.08.2025].

Ryc. 3. Piwo Warka jako karma dla zwierząt

Źródło: Strona na Instagramie „@twojstary.shitposting” https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Flookaside.instagram.com%2Fseo%2Fgoogle_widget%2Fcrawler%2F%3Fmedia_id%3D3671437933247982081&tbnid=FrP63m21n0QcPM&vet=1&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.instagram.com%2Fp%2FDMDn3PtIGG2%2F&docid=_LEoRHQtYYbcXM&w=1440&h=1918&hl=en_GB&source=sh%2Fx%2Fim%2Fm1%2F3&kg=s=e41afo26a49acd6a&shem=isst [dostęp 20.08.2025].

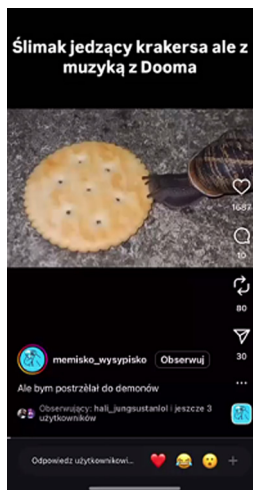
Ryc. 4. Memy Kościoły-kury

Źródło: Encyklopedia polskich memów internetowych <http://www.poznajmemy.pl/sport/koscioly-ktore-udaja-kury/> [dostęp 20.08.2025].

Ryc. 5. Mem *Karton soku Caprio kręcący się przy utworze Yeah!*

Źródło: Strona na YouTube „@nieprzebijalnyn8942” <https://www.youtube.com/watch?v=GTi-DdjqXgg> [dostęp 20.08.2025].

Ryc. 6. Mem *Ślimak jedzący krakersa ale z muzyką z Dooma*

Źródło: Strona na Instagramie „@memisko_wysypisko” – <https://www.instagram.com/reel/DNQPjy4NFoy/?igsh=c2NuY3FpZWoxdWlq> [dostęp 20.08.2025].

Ryc. 7. Braun pomaga w wystawie LGBT

Źródło: Profil na TikToku „nomo.tore.polska” https://www.tiktok.com/@nomo.tore.polska/video/7514746540066426134?is_from_webapp=1 ahaha | TikTok [dostęp 20.08.2025]

Ryc. 8. Tusk w „Szansie na sukces”

Źródło: Profil na TikToku @nigdy.wiecej.tuska <https://www.tiktok.com/@nigdy.wiecej.tuska/video/7453054298717572374> [dostęp 11.08.2025].

Składnikami struktury memów z serii „Kościoły kury” (por. ryc. 4.) – jednych z pierwszych polskich memów, w których formy werbalne pojawiają się dopiero jako tytuł serii – są statyczne formy wizualne oraz fotomontaż polegający na dodaniu elementów graficznych do autentycznych zdjęć budynków kościołów. Z kolei składnikami ruchomego memu Ślimak jedzący krakersa ale z muzyką z Dooma (por. ryc. 6.) są formy werbalne, zróżnicowane dynamiczne formy wizualne, formy audialne oraz montaż. Mając wyobrażenie o dynamice ruchu ślimaka, można przypuszczać, że montaż polega tutaj na wykorzystaniu jednego z tzw. efektów filmowych – efektu zwiększania prędkości odtwarzania filmu, a także na wymianie dźwięku wydawanego przez ślimaka jedzącego krakersa na trashmetalowy motyw muzyczny

zaczepnięty z gry cyfrowej *Doom Eternal*⁸. Piszę „można przypuszczać”, ponieważ nie można wykluczyć, że forma tego memu powstała jako wynik wykorzystania sztucznej inteligencji. Odtwarzając ten mem, mamy do czynienia albo z modyfikacją rzeczywistego nagrania, albo z formą spreparowaną, naśladującą formę wyglądającą jak modyfikacja rzeczywistego nagrania. Użytkowanie modusu technologicznego jest jednak w obu przypadkach tożsame. Liczy się chęć uzyskania efektu montażu oraz poczucie jego przeprowadzenia.

W przypadku dwóch kolejnych, analogicznych pod względem wykorzystanych form znakowych do „memu ze ślimakiem”, przykładów – memu zatytułowanego frazą *Braun pomaga w wystawie LGBT* (ryc. 7.) i memu, który można nazwać *Tusk w „Szansie na sukces”* (ryc. 8.) – nie ma wątpliwości dotyczących charakteru pierwotnej wersji wykorzystanych w nich materiałów wideo. W drugim z tych przypadków montażowi poddane zostało nagranie z występu Donalda Tuska w świątecznym odcinku „Szansy na sukces” 1996 roku⁹, w pierwszym – wydarzenia z 11 czerwca 2025 roku, do którego doszło w budynku Sejmu¹⁰. W „memie z Tuskiem” montaż polega na wymianie dźwięku oraz na modyfikacji obrazu (synchronizacji ruchu warg Tuska z piosenką wykorzystaną w montażu dźwięku). Z kolei w „memie z Braunem” montaż polega na zastosowaniu dwóch efektów montażu wideo – efektu odwróconego wideo, (efektu wstecznego) i efektu zwiększenia prędkości odtwarzania filmu. Zamiast trwającego ponad minutę nagrania pokazującego proces niszczenia przez Grzegorza Brauna wystawy „Tęczowe Opole”, upublicznionej w budynku Sejmu, w memie widzimy odwrócone i przyspieszone nagranie z tego wydarzenia.

Jak pokazują przywołane przykłady, granice multimodalnych uwarunkowań syntaktyki mediów wyznacza kombinacja biologicznego, kulturowego i technologicznego wyposażenia człowieka jako użytkownika memu, szerzej – jako użytkownika mediów społecznościowych, których tekstowym, gatunkowo ukształtowanym wymiarem jest każda reprezentacja memu, i jeszcze szerzej – jako użytkownika mediów w ogóle.

⁸ *Doom Eternal* – id Software (2020). *Doom Eternal* [PC]. Bethesda Softworks. W *Wielkiej Encyklopedii Gier* gra *Doom Eternal* opisywana jest jako „klasyczna strzelanka FPP będąca bezpośrednią kontynuacją *Dooma* z 2016 roku” – *Doom Eternal* – Wielka Encyklopedia Gier – GRYOnline.pl [dostęp 18.11.2025]. Autorem wykorzystanego w memie utworu muzycznego jest Mick Gordon. Cały utwór można wysłuchać na YouTube. Fragment współtworzący mem zaczyna się w pierwszej minucie i siedemnastej sekundzie (01:17) utworu – *DOOM Eternal OST* (2020) – *The Only Thing They Fear is You* – Mick Gordon [dostęp 18.11.2025].

⁹ Por. nagranie *Donald Tusk w programie „Szansa na sukces”* – <https://www.youtube.com/watch?ap=desktop&v=k7g3YKurDxw> [dostęp 11.11.2025]

¹⁰ Jedno z nagrań tego wydarzenia można zobaczyć na profilu reportera RMF 24 Kacpra Wróblewskiego Kacper Wróblewski w serwisie X: „Grzegorz Braun w Sejmie przed chwilą. @RMF24pl @Radio_RMF24 <https://t.co/A7DfLc9NXM>” / X [dostęp 11.11.2025].

5. Multimodalne uwarunkowania stylistyki mediów (społecznościowych)

Stylistyka mediów to dział mediolingwistyki, w którym drogą do zrozumienia mediów jest opis stylistycznego aspektu ich funkcjonowania. Punktem wyjścia ma tu być odkrywanie stylistycznych właściwości tekstu medialnego jako przedstawiciela określonego gatunku i jako wyimka dyskursu medialnego. Rezygnuję z powtarzania deklaracji dotyczących sposobu widzenia miejsca stylistyki w spektrum badań humanistycznych, zawartych w artykule *Stylistyka mediów jako dział mediolingwistyki otwartej* (Kępa-Figura, 2024), i przypominania omówionych w nim dość szczegółowo zadań stylistyki mediów. Wykazując realność multimodalnych uwarunkowań stylistyki mediów (społecznościowych), realizuję następujący postulat:

Łącząc pojęcie stylu gatunku rozumianego jako zbiór wyznaczników stylistycznych z koncepcją tekstu jako bytu o charakterze multimodalnym, w zakres poszukiwań stylistyki mediów należałoby włączyć badania nad stylistycznymi właściwościami tekstu z uwzględnieniem jego multimodalności. Taka potrzeba wiąże się z koniecznością rozpoznania obszarów stylistyki obrazu i stylistyki dźwięku, a także zintegrowania badań nad nimi z klasycznymi lingwistycznymi badaniami stylistycznymi. Zintegrowanie tych badań można różnie rozumieć – nie tylko jako zastosowanie tych samych metod analizy stylistyki słowa, stylistyki obrazu i stylistyki dźwięku (niektórzy badacze uważają, że nie jest to możliwe), ale także jako praktykę uwzględniania wyników analiz stylistycznych poszczególnych modusów tekstowych (werbalnego, wizualnego i dźwiękowego, a być może także technologicznego), przeprowadzanych różnymi metodami, na etapie wyciągania wniosków końcowych dotyczących stylistyki danego tekstu. (Kępa-Figura, 2024, s. 108)

Dokonując wyboru dowodów istotności multimodalności dla stylistycznego ukształtowania mediów społecznościowych, skupię się na dwóch tonacjach stylistycznych właściwych memowi jako gatunkowi reprezentującemu te media: tonie humorystycznym i tonie potocznym.

Mówiąc o tonie humorystycznym, mam na myśli spectrum stylistyczne, w którym intencja lub poczucie komizmu realizowane są jako rozbawienie, ironia, satyra, sarkazm etc. Nie podejmując się uzupełniania refleksji dotyczącej istoty tych kategorii, rezygnuję przy tym z ich terminologicznego rozróżniania i przywoływania bogatej literatury naukowej dotyczącej tego problemu¹¹.

Z kolei tonu potocznego nie sprowadzam do potoczności rozumianej jako kategoria lingwistyczna, synonim języka potocznego (np. potocznej polszczyzny) czy

¹¹ Z konieczności czynię jedno odstępstwo od tej decyzji. Odnotować muszę klasyczną publikację Jana Trznadłowskiego *Komizm. Kategoria i wyznacznik gatunkowy*, z której zapożyczyłam rozróżnienie intencji i poczucia komizmu, odstępując jednocześnie od propagowanego przez autora terminologicznego rozróżniania kategorii *humor* i *komizm* (Trznadłowski, 1990).

stylistycznej odmiany języka. Myślę o potoczności jako o stylistycznej odmianie komunikacji albo stylistycznej właściwości komunikacji. Komunikacji z założenia multimodalnej. Przez ton potoczny rozumiem zamiar i efekt stylistyczny uzyskiwany przez zastosowanie określonego sposobu ukazywania jakiegoś tematu, a także przez wybór określonego tematu.¹²

Ilustracją udziału multimodalności w powstawaniu tonacji humorystycznej i potocznej są na przykład użycia różnomodalnych form znakowych w memach umieszczonych na rycinach 1., 2., 3., 6. i 7. Uzyskanie tonu humorystycznego w memie przedstawionym na rycinie 1. jest konsekwencją dwóch zabiegów. Po pierwsze, zestawienia dwóch zdjęć Karola Nawrockiego uchwyconego w dwóch odmiennych rolach społecznych, z którymi wiążą się odmienne pod względem stopnia oficjalności sytuacje komunikacyjne. Po lewej, zdjęcie Nawrockiego w statycznej pozie męża stanu, wyposażonego w wyraziste wizualne atrybuty odgrywanej roli. Po prawej, zdjęcie Nawrockiego-kibica, ubranego w kibicowski szalik i stojącego (prawdopodobnie) na schodkowych trybunach stadionu sportowego wśród podobnie wyposażonych ludzi. Po drugie, uzyskanie tonu humorystycznego wzmacnia zestawienie opisanych zdjęć z podpisami. Zdjęcia Nawrockiego jako męża stanu z podpisem *KSIĄDZ ROBAK*, a zdjęcia Nawrockiego-kibica z podpisem *JACEK SOPLICA*. Wskazane zabiegi traktuję jako przejaw gry komunikacyjnej – zabiegu, którego zastosowanie jest między innymi sposobem na obniżenie stopnia oficjalności i wykładnikiem takiego działania.

Humorystyczny ton w kolejnych memach został uzyskany także dzięki włączeniu do tworzących je kompleksów znakowych modusów technologicznych. W memach, które na potrzeby przeprowadzanych analiz nazwałam *Dzik czy żubr* oraz *Piwo Warka jako karma dla zwierząt* (por. ryc. 2. i 3.) – dzięki odpowiedniemu wykadrowaniu zdjęcia lub wykadrowaniu fotografowanej przestrzeni. W *Braun pomaga w wystawie LGBT* (ryc. 7.) przez powiązanie gry językowej opartej na łamaniu maksym konwersacyjnych (tu maksymy jakości, ponieważ pomoc skrajnie prawicowego polityka w organizacji wystawy LGBT jest mało prawdopodobna) z zastosowaniem efektów odwróconego wideo i zwiększenia prędkości odtwarzania filmu. W *Ślimak jedzący krakersa ale z muzyką z Dooma* (por. ryc. 6.) za sprawą scalenia efektu zwiększenia prędkości odtwarzania filmu z zastosowaniem jako dźwiękowego tła trashmetalowego utworu muzycznego. Wydaje się, że zastosowanie technologicznie

¹² Identyfikując walor potoczności, idę tropem Jacka Warchali, który pisze o „tekstowych przejawach” potoczności oraz abstrahuje i opisuje „(językow[a]) kategorię potoczności jako zasad[ę] konceptualizacji świata, sposobu myślenia i interpretowania rzeczywistości” (Warchala, 2003, s. 254) I choć bez wątplenia dla katowickiego językoznawcy kategoria tekst odnosi się do form werbalnych, to jednak zaproponowany przez niego sposób widzenia potoczności daje możliwość myślenia o niej jako o właściwości multimodalnych całości komunikacyjnych.

motywowanych efektów pozwalających na uzyskanie obrazu lub dźwięku odmiennych od neutralnych – przez ich przyspieszenie lub zwolnienie, wykadrowanie, powtórzenie – samo w sobie jest nośnikiem stylistycznego nacechowania. Efekty te są inicjowane w sposób, który można porównać do mechanizmu tworzenia gier językowych – przez modyfikację rzeczywistej lub wyobrażonej formy.

Potoczność przywoływanym memów jest ściśle związana z właściwą im tonacją humorystyczną i doбором tematu, który sam w sobie nie musi być odbierany jako komiczny, ale w porządku kategoryzacji świata umieszczany jest na biegunie wyznaczanym wartościami ‘nieoficjalności’, ‘zwyczajności’, ‘codzienności’, ‘przyziemności’. Tak zwane potoczne tematy wprowadzane są werbalnie (np. Ślimak jedzący krakersa... [ryc. 6.]), wizualnie (np. obrazki kościołów-kur [ryc. 4.] i kartonu pomarańczowego soku *Caprio* [ryc. 5.]) lub audialnie (np. muzyka trushmetalowa w memie Ślimak jedzący krakersa *ale z muzyką z Dooma* [por. ryc. 6.] oraz fragment utworu *Yeah!* w wykonaniu Ushera oraz Lil Jona i Ludacrisa¹³, będący stopem crunk i R&B, w memie *Karton soku Caprio kręcący się przy utworze Yeah!* [ryc. 5.]).

6. Multimodalne uwarunkowania epistemologii mediów (społecznościowych)

Epistemologia mediów projektowana na bazie koncepcji poznawczego aspektu wzorca gatunkowego Wojtak to dział mediolingwistyki, który (podobnie jak syntaktyka mediów) jest naturalnym umiejscowieniem refleksji dotyczącej multimodalnych uwarunkowań medialnego tekstu, gatunku i dyskursu, ponieważ istotą multimodalności jest relacja między formą a powiązanym z nią znaczeniem.

Przenosząc sposób rozumienia poznawczego aspektu funkcjonowania wzorca gatunkowego jako „tematyki i sposobu jej przedstawienia (perspektywy, punktu widzenia, hierarchii wartości i inn[ych] składnik[ów] obrazu świata” (Wojtak, 2019a, s. 273, por. też Wojtak, 2004-2005, s. 164) na sposób myślenia o tekstach medialnych i dyskursach, których te teksty są wyimkami, dla porządku trzeba odnotować bazę przyjętego sposobu widzenia relacji między symbolicznymi wytworami działalności człowieka służącymi do „przedstawiania” rzeczywistości a rzeczywistością. Są to dokonania lingwistyki kulturowej. Przede wszystkim koncepcja językowego obrazu świata (por. m.in. Bartmiński, 2006; Tokarski, 2013, 2015), a także wyrosłe na niej koncepcje: medialnego obrazu świata (Kępa-Figura & Nowak, 2006), tekstowego obrazu świata (por. Kajtoch, 2008, 2022; Tokarski, 2013, 2015, 2023), gatunkowego obrazu

¹³ *Yeah!* – Usher – Yeah! (Official Video) ft. Lil Jon, Ludacris [dostęp 18.11.2025].

świata (Wojtak, 2004-2005¹⁴, Sadowski, 2021, Pietrzak, 2025), dyskursywnego obrazu świata (Czachur, 2020), multimodalnego obrazu świata (Skowronek, 2024, s. 70).

Wykazując realność multimodalnych uwarunkowań epistemologii mediów (społecznościowych) na przykładzie multimodalnych uwarunkowań poznawczego uposażenia memu, ograniczę się do przywołania trzech memów: *Karol Nawrocki – ksiądz Robak czy Jacek Soplica* (ryc. 1.), *Braun pomaga w wystawie LGBT* (ryc. 7.) i *Tusk w „Szansie na sukces”* (ryc. 8.). Nie ze względu na ich spójność tematyczną – wszystkie są tzw. memami politycznymi – ale na ich formalne ukształtowanie.

W memie z Karolem Nawrockim sensy kodowane są przez kontrastowanie zdjęć Karola Nawrockiego w odmiennych rolach społecznych (męża stanu i kibica) i opatrzenie tych zdjęć napisami *KSIĄDZ ROBAK* i *JACEK SOPLICA*. Zawarty w nim sens ‘od „Nawrockiego-męża stanu” do „Nawrockiego-kibica”’ odpowiedziany został zarówno graficznie, jak i za pomocą intertekstualnego odwołania do bohatera *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza. Porządek odbierania tekstu (tzw. linearność odbioru od lewej do prawej – por. np. Cieszyńska, 2012) oraz znajomość historii księdza Robaka prowadzą do niewypowiedzianego stwierdzenia, kim jest Karol Nawrocki – nie mężem stanu, ale kibicem.

Dwa kolejne memy w kodowaniu sensów wykorzystują modusy wizualne i audialne oraz efekty montażu wideo traktowane przeze mnie jako jedne z modusów technologicznych. W memie z Braunem werbalny komponent przekazu, fraza *Braun pomaga w wystawie LGBT*, oraz efekty odwróconego wideo i zwiększenia prędkości odtwarzania filmu uczestniczą w tworzeniu obrazu „świata na opak” na wzór literatury sowizdrzalskiej (por. Kępa-Figura, 2019). Odbiorca albo wie, że Braun nie ustawiał wystawy stowarzyszenia „Tęczowe Opole” (bo odbiorca widział nagranie pokazujące proces niszczenia wystawy przez Brauna lub czytał relacje z tego wydarzenia), albo mając wiedzę o poglądach Brauna i sposobach, w jaki są one przeze niego manifestowane, oraz znając dzisiejsze możliwości technologiczne – domyśla się, że Braun tego nie zrobił. W formie stylistycznej właściwej memowi przekazana tu została oceniająca charakterystyka Brauna jako polityka konserwatywnego i śmiesznego oraz negatywna ocena jego rzeczywistego zachowania. Podobny zabieg zastosowano w memie z Tuskiem. Jak pisałam w paragrafie 4., zawarto w nim wynik przetworzenia (prawdopodobnie za pomocą sztucznej inteligencji) nagrania z występu Tuska w świątecznym wydaniu „Szansy na sukces”. Tusk zaśpiewał w tym programie kolędę *Wśród nocnej ciszy*. W memie słyszymy (dzięki montażowi audio polegającemu na spreparowaniu nagrania przez połączenie słów,

¹⁴ Wojtak nie używa określenia *gatunkowy obraz świata*, jednak przyjętym sposobem rozumienia wzorca gatunkowego w ogóle, a aspektu poznawczego tego wzorca w szczególności, przygotowuje grunt do wyłonienia takiej kategorii.

melodii i wokalicznego uposażenia Tuska) i widzimy (dzięki montażowi wideo polegającemu na synchronizacji ruchu warg ze słowami i muzyką piosenki) Tuska śpiewającego ludową pieśń niemiecką zatytułowaną *Erika*. Zabieg ten przypomina wykorzystywany w dyskursie prawicowym argument „niemieckości” Tuska jako wnuka żołnierza Wehrmachtu. Do odczytania treści „Tusk jest związany z kulturą niemiecką” wystarczają minimalne kompetencje językowe i kulturowe – rozpoznanie języka słyszanej piosenki oraz identyfikacja jej jako typowej dla niemieckiej kultury. Bardziej zaawansowane kompetencje – nie tyle znajomość języka niemieckiego, bo treść werbalnej ścieżki *Eriki* jest tu mniej istotna, lecz wiedza o jej autorze i kontekstach wykorzystywania¹⁵ – obarczają Tuska nienawistnymi skojarzeniami związanymi z faszystowską przeszłością Niemiec.

Dowodząc, że multimodalność jest parametrem modyfikacji poznawczych właściwości tekstu, gatunku i dyskursu, jeszcze raz podkreślę udział w tym procesie modusu technologicznego. Odnosząc analizowane memy – jako ugatekowane teksty będące wyimkiem mediów społecznościowych – do rzeczywistości, widzę w zastosowanych w nich efektach montażowych sposób na manifestację przyjętej perspektywy oglądu rzeczywistości. Wydaje się, że zastosowanie technologicznie motywowanych efektów pozwalających na uzyskanie obrazu lub dźwięku odmiennych od neutralnych (w przypadku analizowanych memów to: przyspieszenie, wykadrowanie, wymiana) jest nie tylko nacechowane stylistycznie, lecz jest także nośnikiem stosunku do rzeczywistości. Wsparciem dla tego spostrzeżenia są wyniki analiz omówionych w artykule (*Интернет-)*мем как новый медиажанр. Постановка вопроса (Kępa-Figura, 2019) i zawarta w nim konstatacja dotycząca korelacji poznawczego i stylistycznego wzorca gatunkowego memu. W memach zawarty jest obraz świata będący efektem przyjętej przez nadawcę postawy dystansu wobec interpretowanej rzeczywistości. Niezależnie od tego czy rzeczywistość się nadawcy podoba czy nie, zostaje pokazana w sposób żartobliwy (z wykorzystaniem odpowiednich środków stylistycznych).

7. Multimodalne uwarunkowania pragmatyki mediów (społecznościowych)

Wykazując uzależnienie pragmatyki mediów (społecznościowych) rozumianej jako jedna z czterech płaszczyzn ich funkcjonowania od ich multimodalnej natury, dodam jedynie krótkie rozwinięcie wcześniejszych paragrafów. Takie rozwiązanie

¹⁵ Autorem piosenki był Herms Niel nazywany „muzycznym mistrzem ceremonii” Hitlera. Jego kariera była związana ze wzrostem potęgi narodowych socjalistów – por. „volksliederarchiv <https://www.volksliederarchiv.de/auf-der-heide-blueht-erika/> (dostęp 11.11.2025). Dziękuję Pani Profesor Annie Hanus za pomoc w identyfikacji tego utworu.

jest konsekwencją doboru materiału egzemplifikacyjnego. Mem jest formą ekspresji społeczności internetowej skierowanej do tejże społeczności (por. np. Nowak, 2013; Belovodskaja, 2016, s. 123). Intencjonalność (ekspresja, a więc i impresja) jest parametrem założycielskim gatunku mem. Skoro ośrodkiem gatunkowości memu jest specyficzne wypełnienie pragmatycznego aspektu jego wzorca, nie może dziwić, że charakterystyka każdego z pozostałych aspektów prowadzi do myślenia o pragmatyce tego gatunku (por. Kępa-Figura, 2019). Wykazanie udziału multimodalności w strukturalnym, stylistycznym i poznawczym ukształtowaniu wszystkich przywoływanych przeze mnie memów prowadzi do konstatacji udziału multimodalności w kształtowaniu pragmatyki memów.

Kontynuując zawarte we wcześniejszych paragrafach interpretacje memów politycznych *Karol Nawrocki – ksiądz Robak* czy *Jacek Soplica* [Ryc. 1.], *Braun pomaga w wystawie LGBT* [Ryc. 7.] i *Tusk w „Szansie na sukces”* [Ryc. 8], można zatem stwierdzić ich fatyczny i nakłaniający charakter. Memy mają służyć budowaniu wspólnoty komunikacyjnej (fatyczność) oraz myślowej i działaniowej – (perswazyjność). Integrują komunikacyjnie i nakłaniają do dokonywania odpowiednich wyborów politycznych, społecznych i kulturowych.

8. Na zakończenie

W niniejszym opracowaniu zajęłam się multimodalnością jako parametrem upowszechnionego w mediach społecznościowych ugatunkowanego tekstu i dyskursu, którego wyimkiem jest ten tekst. Jak pisałam, moim celem nie było całościowe opracowanie problemu multimodalności mediów ani nawet mediów społecznościowych jako ich specyficznego typu. Przeprowadziwszy wywód o charakterze koncepcyjnym i opatrzywszy go jednorodnymi gatunkowo przykładami, wykazałam, że właściwości każdej z płaszczyzn funkcjonowania mediów (społecznościowych) – strukturalnej, stylistycznej, epistemologicznej i pragmatycznej – motywowane są multimodalnie. (Szczególną uwagę zwróciłam przy tym na będący składnikiem multimodalności tekstu w mediach (społecznościowych) modus technologiczny). Dowód ten jest uzasadnieniem podejmowania problematyki multimodalności w badaniach prowadzonych w ramach wszystkich działów mediolingwistyki – syntaktyki mediów, stylistyki mediów, pragmatyki mediów i epistemologii mediów.

Bibliografia

- Bartmiński, J. (2006). *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Belovodskaja, A. (2016). Internet memes explicating the media concept (on the issue of the methodology of the analysis of a media image). [Internet-memy kak reprezentanty mediakoncepta (k voprosu o metodike analiza mediaobraza)]. *Przegląd Rusycystyczny*, 4(156).
- Bucher, H.-J. (2011). Multimodales Verstehen oder Rezeption als Interaktion: Theoretische und empirische Grundlagen einer systematischen Analyse der Multimodalität. W H. Diekmannshenke, M. Klemm, & H. Stöckl (red.), *Bildlinguistik: Theorien – Methoden – Fallbeispiele* (s. 123–156). Berlin: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110910993.123>
- Cieszyńska, J. (2012). Zaburzenia linearności – podstawowy wymiar trudności w czytaniu i pisaniu. W S. Milewski & K. Kaczorowska-Bray (red.), *Logopedia: Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Czachur, W. (2020). *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Dunin-Dudkowska, A., Grochala, B. & Szkudlarek-Śmiechowicz, E. (2023). Koncepcje Marii Wojtak w analizie medialnych przekazów audiowizualnych. *Studia Medioznawcze*, 18(1), 80–94. <https://doi.org/10.33077/uw.24511617.sm.2023.1>
- Duskaeva, L.R. (2020). *Grammatika rechevyh dejstvij v medialingvistike*. Moskwa: Flinta.
- Fei, V.L. (2004). Developing an integrative multi-semiotic model. W K.L. O'Halloran (red.), *Multimodal discourse analysis: Systemic functional perspectives* (s. 220–246). London: Continuum.
- Gajda, S. (2004). Delimitacja tekstu: wewnętrzna segmentacja tekstu. W J. Bartmiński & S. Niebrzegowska-Bartmińska (red.), *Tekstologia*, cz. 2 (s. 90–99). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Hofman, I., & Kępa-Figura, D. (red.). (2018). *Współczesne media: Media multimodalne* (T. 1–2). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Jewitt, C. (red.). (2017). *The Routledge handbook of multimodal analysis* (2nd ed.). London: Routledge.
- Kajtoch, A. (2008). *Językowe obrazy świata i człowieka w prasie młodzieżowej i alternatywnej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kajtoch, A. (2022). *TOS-LIAZ: Leksykalna ilościowa analiza zawartości jako metoda rekonstrukcji tekstowego obrazu świata: Analizy i problemy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kawka, M. (2016). Dyskurs multimodalny – nowa kategoria badawcza. *Zeszyty Prasoznawcze*, 56(2), 294–303.
- Kępa-Figura, D., & Nowak, P. (2006). Językowy obraz świata a medialny obraz świata. *Zeszyty Prasoznawcze*, 1–2.
- Kępa-Figura, D. (2019). (Интернет-)мем как новый медиажанр. Постановка вопроса [(Internet-)meme as a new media genre. Statement of the problem]. *Медиалингвистика*, 6(1), 103–121. <https://doi.org/10.21638/spbu22.2019.108>
- Kępa-Figura, D. (2021). (Multimodaler) Text als Gegenstand linguistischer Forschung. *tekst i dyskurs – text und diskurs*, 15, 137–155. <https://doi.org/10.18778/2080-6480.15.07>
- Kępa-Figura, D. (2022a). Multimodality of internet-mediated communication behaviour. W L.R. Duskaeva (red.), *The ethics of humour in online Slavic media communication* (s. 15–24). Abingdon, NY: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003124845-2>
- Kępa-Figura, D. (2022b). Aspekt strukturalny memu (internetowego) jako przejaw modyfikacji gatunku: Wybrane zagadnienia. W A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, & K. Mazurek (red.), *Myśl polityczna – biografistyka – komunikowanie* (s. 383–398). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Kępa-Figura, D. (2023). Gatunek jako kategoria mediolingwistyczna a działy mediolingwistyki otwartej. *Prace Językoznawcze*, 25(3), 61–73. <https://doi.org/10.31648/pj.9182>

- Kępa-Figura, D. (2024). Stylistyka mediów jako dział mediolingwistyki otwartej. W Z. Bilut-Homplewicz, A. Hanus, W. Kochamńska, A. Mac, & B. Drozd (red.), *Teksty: Konteksty, podteksty*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kępa-Figura, D. [w opracowaniu]. *Mediolingwistyka otwarta*.
- Kiklewicz, A. (2023). *Estetyka a pragmatyka: Estetyczne akty mowy*. Olsztyn: Wydawnictwo UWM.
- Klemm, M., & Stöckl, H. (2015). Lingwistyka obrazu – umiejscowienie dyscypliny, przegląd, dezyderaty badawcze. W J. Jarosz, R. Opiłowski, & P. Staniewski (red.), *Lingwistyka mediów: Antologia tłumaczeń* (s. 45–56). Wrocław-Drezno: Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Kress, G. (2011). Multimodal discourse analysis. W J.P. Gee & M. Handford (red.), *The Routledge handbook of discourse analysis* (s. 447–461). London: Routledge.
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. London: Arnold.
- Loewe, I. (2018). *Dyskurs telewizyjny w świetle lingwistyki mediów*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Loewe, I. (2023). Multimodalne przekazy mediów masowych i społecznościowych. Porównawcze studium przypadku. *Prace Językoznawcze* 25(3), 211–228.
- Mac, A. (2017). Analiza mediolingwistyczna telewizyjnych serwisów informacyjnych – studium przypadku. W I. Hofman & D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media: Gatunki w mediach* (T. 2, s. 77–95). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Mac, A. (2018). Multimodalna aranżacja tekstu w telewizyjnych serwisach informacyjnych na przykładzie *Wiadomości* TVP1. W I. Hofman & D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media: Media multimodalne* (T. 2) (s. 9–32). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Maćkiewicz, J. (2017). Badanie mediów multimodalnych – multimodalne badanie mediów. *Studia Medioznawcze*, 18(2), 33–42. <https://doi.org/10.31261/SM.2017.18.03>.
- McLuhan, M. (2002). *Zrozumieć media: Przedłużenia człowieka* (T. Łepkowski, Tłum.). Warszawa: Wydawnictwo Techniczne WNT.
- Nowak, J. (2013). Memy internetowe: teksty (cyfrowej) kultury językiem krytyki społecznej]. W I. Hofman & D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media: Język mediów* (s. 239–256). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Pietrzak, P. (2025). W sprawie gatunkowych obrazów świata: Część 1. *Pamiętnik Literacki*, 116(2).
- Sadowski, W. (2021). Gatunkowe obrazy świata: Sielanka, litania, sonet. *Pamiętnik Literacki*, 112(2).
- Skowronek, B. (2013). *Mediolingwistyka: Wprowadzenie*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Skowronek, B. (2018). Technologia. Multimodalność. Komunikacja. Nowe wyzwania dla mediolingwistyki. W I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media. Media multimodalne t. 1: Zagadnienia ogólne i teoretyczne. Multimodalność mediów drukowanych* (s. 11–19). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Skowronek, B. (2020). *Język w filmie: Ujęcie mediolingwistyczne*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Skowronek, B. (2024). *Mediolingwistyka dekadę później*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UKEN.
- Steciąg, M. (2018). *LINGUA FRACTA: multimodalność nowych mediów w perspektywie Media Ecology*. W: I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media. Media multimodalne. t. 1, Zagadnienia ogólne i teoretyczne. Multimodalność mediów drukowanych* (s. 77–89). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Stöckl, H. (2015). Lingwistyka mediów: O statusie i metodach (wciąż) konstytuującej się dyscypliny badawczej. W J. Jarosz, R. Opiłowski, & P. Staniewski (red.), *Lingwistyka mediów: Antologia tłumaczeń* (s. 23–44). Wrocław-Drezno: Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Ślawska, M. (2018). Perspektywa multimodalna w badaniu tekstów prasowych. W: I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media. Media multimodalne. t. 1, Zagadnienia ogólne i teoretyczne*.

- Multimodalność mediów drukowanych* (s. 107–118). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej.
- Ślawska, M. (2020). Multimodalność tekstu prasowego, czyli o relacji słowa i obrazu: Przypadek reportażu Justyny Kopińskiej „Oddział chorych ze strachu” i grafiki Anny Reinert. *Prace Językoznawcze*, 22(4), 203–218. <https://doi.org/10.19195/0137-3681.22.4.14>.
- Tokarski, R. (2013). *Światy za słowami*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Tokarski, R. (2015). Skrypty w językowym i tekstowym obrazie świata. W I. Hofman & D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media: Medialny obraz świata* (s. 47–60). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Tokarski, R. (2023). Tekstowe obrazy świata – nie tylko dla medioznawców. W A. Barańska-Szmitko & A. Filipczak-Białkowska (red.), *Teorie i praktyki komunikacji* (T. 2, s. 145–161). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Trysińska, M. (2018). Multimodalność w szkole. Edukacyjna wartość tekstów multimodalnych na przykładzie portalu Scholaris.pl. W: I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media. Media multimodalne. t. 1, Zagadnienia ogólne i teoretyczne. Multimodalność mediów drukowanych* (s. 179–198). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej.
- Trznadłowski, H. (1990). Komizm: Kategoria i wyznacznik gatunkowy. *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, 33(2), 79–93.
- Vasilieva, V. (2018). Polikodovost’ mediateksta. W L.R. Duskaeva (red.), *Medialingvistika v terminah i ponyatiyakh: Slovar’-spravochnik* (s. 88–91). Moskwa: Flinta.
- Warchała, J. (2003). *Kategoria potoczności w języku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Warchała, J. (2020). Text in the world of synergized codes. *Prace Językoznawcze*, 22(4), 219–236. <https://doi.org/10.19195/0137-3681.22.4.15>
- Wojtak, M. (2004a). *Gatunki prasowe*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Wojtak, M. (2004b). Wzorce gatunkowe wypowiedzi a realizacje tekstowe. W D. Ostaszewska (red.), *Gatunki mowy i ich ewolucja* (T. 2: *Tekst a gatunek*, s. 29–39). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wojtak, M. (2004–2005). Genologia tekstów użytkowych. *Postscriptum*, 2–1(48–49), 132–148.
- Wojtak, M. (2019a). *Wprowadzenie do genologii*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Wojtak, M. (2019b). O lingwistycznych fundamentach badań medioznawczych – zarys problematyki. W K. Wolny-Zmorzyński & A. Lewicki (red.), *W poszukiwaniu fundamentów nauk o mediach* (s. 45–56). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Biogram

Danuta Kępa-Figura – kierowniczką Katedry Dziennikarstwa i Mediolingwistyki Instytutu Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach UMCS w Lublinie. Dyscyplina naukowa: nauki o mediach i komunikacji społecznej, językoznawstwo. Doktor habilitowana nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo (2014), profesor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (od 2017r.). Mediolingwistka. Współtwórczyni polskiego środowiska mediolingwistycznego. Prowadzi badania nad mediami, przyjmując perspektywę mediolingwistyczną wyrosłą na gruncie lingwistyki kulturowej, pragmatyki językowej i genologii lingwistycznej.